

הלכות מעשיות

שיעורו של מורנו הגאון הרב מצליח-חי מאזוז שליט"א

גליון קכ"ז

שודר בערוץ "קול ברמה" במסגרת התכנית "בית ההוראה"

העלון מוקדש לע"נ גאון עוזנו עטרת תפארת הפוסקים מרן רבנו עובדיה יוסף בן גורג'יה זצוק"ל

הלכות כבוד ספרי תורה וספרי קודש

נושאי השיעור:

הוצאת ספר תורה מבית הכנסת. מקום הראוי להנחת ספר תורה. ליווי ספר תורה בפחות מעשרה. כבוד ספר תורה. שמיטת ספרי קודש מהיד. האופן הראוי להנחת ספרים. ישיבה על ספסל שמונחים עליו ספרים. הנחת ספרים על מדרגות. הנחת תיק עם ספרי קודש על הרצפה. הישענות על ספרים. אחיזת ספרים בידים נקיות. הכנסת תפילין לבית הכסא. הכנסת ספרים ודפים עם דברי תורה לבית הכסא. מעבר עם תפילין במקומות המטונפים.

שצריך לקרוא בו שלש קריאות, שבכך זה נחשב לקביעות. ולכן נהגו האשכנזים להביא ספר תורה מיום שני עד שבת, שאז יוצא שקוראים בו שלש פעמים ונחשב לדרך קבע. ויש שלא נהגו להקל בזה, ולכן נהגו לא לקרוא במקום בספר תורה לפני 'אשרי', אלא לאחר שגמרו את התפילה הולכים יחד לבית הכנסת וקוראים שם בספר התורה (עי' בכף החיים אות עד, עה, פג).

אבל להלכה, כל זה הוא דוקא לצורך יחידים שצריכים ספר תורה. אבל כאשר יש מנין שרוצים להתפלל ואין להם ספר תורה, ואנוסים מלהגיע לבית הכנסת, בזה כתב הביאור הלכה (ד"ה אין מביאין) שמותר להביא ספר תורה, כיון שכל האיסור שמשמע מהירושלמי - הוא רק ביחיד הצריך לספר התורה, שכיון שאין עליו כל חיוב לשמוע קריאת ספר תורה, יש לחשוש לזלזול בכבוד התורה. אבל בציבור, כיון שחל עליהם חיוב לקרוא בספר תורה, אין בזה איסור. ואדרבה, מצוה עליהם להביא ספר תורה כדי שיוכלו לקרוא בו (וכ"פ בשו"ת יביע אומר ח"ט סי' ט"ו).

הוצאת ספר תורה מבית הכנסת לצורך יחיד או ציבור

א. שאלה: ציבור שעקב מגפת הקורונה נאלצים להתפלל בשבת בחצר, האם מותר להם להביא ספר תורה לשבת ולהחזירו במוצאי שבת מיד?

תשובת הרב: מרן בשולחן ערוך (או"ח סי' קלה סי"ד) כותב: "בני אדם החבושים בבית האסורים, אין מביאים אצלם ספר תורה אפילו בראש השנה וביום הכיפורים". מקור דברי מרן הוא מהמדכי (ר"ה סי' תש"י) שלמד דין זה מהירושלמי במסכת יומא (פ"ז ה"א) שאומר: "בכל מקום אתה אומר הולכים אחרי התורה, וכאן אתה אומר מוליכים את התורה אצלו!?", ומשמע שאסור להעביר ספר תורה ממקום למקום בשביל אנשים הצריכים לו ואינם יכולים לבוא אליו. אלה דברי מרן.

הרמ"א שם כותב: "והיינו דוקא בשעת הקריאה, אבל אם מכינים לו ספר תורה יום או יומים קודם לכן, מותר". ועל פי דבריו יש שנהגו להתיר להביא ספר תורה לבית אבלים אם מכינים לו מקום מיוחד ובפרט כשצריכים לקרוא בו כמה ימים. ובערוך השולחן (סעיף ל"ב) כתב

דין ליווי ספר תורה בפחות מעשרה

אבל מה יעשו במקרה שאין עשרה שיכולים להביא את הספר? ובכן, צריך לדעת שמה שנוהגים להצריך עשרה כדי ללוות את ספר התורה זה לא מעיקר הדין. מקור המנהג הוא בפסקי מהר"ם ריקאנטי (סי' מ"ג), שהיה אחד מהראשונים, והוא כותב: "המוליך ס"ת מכנסת לכנסת, טוב שלכבוד הספר יהיו עשרה בהליכתו, אבל אין איסור בדבר כלל, אלא משום כבוד לבד". העתיקו אותו הרב שיירי כנסת הגדולה (יו"ד סי' רפב הגה"ט סק"ז) והרב ברכי יוסף (שם סק"ג), ומשם נפוץ המנהג. (וע"ע בשו"ת מקור נאמן ח"א סי' תרח"צ). ולכן, במקום שאין זה מן הכבוד להניח את ספר התורה בביתו של המתפלל, יש להקל לקחת אותו מבית הכנסת ואפילו בפחות מעשרה, אבל יוליכו בצינעא, לדוגמא שילכו להביא בשעה מוקדמת שלא מצויים הרבה אנשים ברחוב, כדי שלא ייראה ברבים שמלווים אותו בפחות מעשרה. או שיקחו במכונת (שו"ת יבי"א ח"ז או"ח סי' נו אות ב'). אבל כל זה במקום שאין עשרה, אבל אם יש עשרה ודאי שמצוה להשתדל שילוו עשרה מפני כבודו.

כבוד ספר תורה

הזכרנו את דברי מרן בענין כבוד ספר תורה, וכאן המקום לעורר נקודה שאנשים לא כל כך נזהרים בה במניני החצרות. מרן (שם) כותב שאסור לפשוט את רגלו כנגד ספר התורה, ובגלל שהישיבה בשטחים הפתוחים היא לא כל כך נוחה כי אין שולחנות מסודרים, אנשים נוטים לפשוט את הרגלים קדימה, וצריך להיזהר ולשים לב לדברים האלה.

דבר נוסף שיש לתת עליו את הדעת, הוא האיסור להחזיר אחוריו כנגד ספר התורה. מרן (שם) כותב שאסור להחזיר אחוריו כנגד ספר התורה אלא אם כן הספר נמצא על מקום גבוה עשרה טפחים, ובדרך כלל בבתי כנסיות נהגו הדרשנים לדרוש על התיבה

ולכן הלכה למעשה, במקום שהבאת הספר נעשית בשביל היחיד (כגון בית האבל), אין להביא ספר תורה לשם, ויש מקילים על ידי שישמרו אותו במקום מכובד, כגון שמכניסים לו ארון מיוחד.

אבל במקום שהבאת הספר נעשית בשביל ציבור שיוכלו לקרוא בספר תורה, כגון בשמחת תורה שרוצים להרבות בשמחה ואין מספיק מקום בבית הכנסת, או כמו בתקופה שלנו שעקב מגפת הקורונה אי אפשר להתפלל בבית הכנסת, אין שום חשש להביא ספר תורה למקום שמתפללים בו, ואפילו שלא קוראים בו שלש פעמים אלא מחזירים אותו מיד לאחר הקריאה לבית הכנסת.

מקום הראוי להנחת ספר תורה

ב. שאלה: ציבור שעקב המצב מתפללים בחצר של אחד המתפללים ואין להם אפשרות להביא כל פעם את ספר התורה מבית הכנסת לחצר בעשרה אנשים, האם עדיף שיביאו אותו בפחות מעשרה כל פעם מחדש, או שעדיף שישאירו אותו בביתו של המתפלל בחדר שמשמש למגורים?

תשובת הרב: מרן בשולחן ערוך (יו"ד סי' רפב ס"א) כותב: "חייב אדם לנהוג כבוד גדול בס"ת. ומצוה לייחד לו מקום ולכבד המקום ההוא ולהדרו ביותר. ולא ירוק כנגד ספר תורה. ולא יגלה ערותו כנגדו. ולא יפשוט רגלו כנגדו. ולא יניח על ראשו כמשוי. ולא יחזור אחוריו, אלא אם כן הוא גבוה ממנו עשרה טפחים, אלא ישב לפניו בכבוד ראש וביראה ופחד, שהוא העד הנאמן על כל באי עולם, שנאמר: 'והיה שם בך לעד' (דברים לא, כו), ויכבדנו כפי כחו". לומדים מכאן, שאדם שרוצה להביא ספר תורה לביתו, עליו לייחד לו מקום מכובד ונקי. ולכן, לא מניחים ספר תורה במקום שמשמש למגורים, כיון שלא נוהגים שם בדרך כבוד כל כך. ועל הציבור להניח את הספר במקומו הרגיל בבית הכנסת, וכל יום שצריכים לקרוא בו יביאו אותו מבית הכנסת.

בשיורי ברכה (סק"ה) בשם הרד"ק בהגהותיו: "הרבה אין נזהרים בזה. וכשקוראים אותם לספר תורה, או אפילו כשהם פוסקים במילי דעלמא, הספר שהוא קורא בו הופכו על פניו, והם עתידים ליתן את הדין, ולמוכיחים ינעם. עד כאן דבריו". גם הגר"א בביאורו (ס"ק ט"ז) מציין על דברי הרמ"א הללו: "וכנזכר לעיל בסימן רע"ז". דהיינו שם בסימן רע"ז מרן כותב שאסור לסופר להפוך את היריעה של ספר התורה לאחר כתיבתה על פניה עד שתתייבש, כדי שלא יעלה עליה אבק וכדומה, אלא צריך לכסותה בבד וכיוצא בו. ומבאר הגר"א שמכאן נלמד שאסור להפוך ספר על פניו.

יש מקרים נוספים שצריך לתת עליהם את הדעת. פעמים קורה שמחזירים ספר לספריה ובמקום שיעמוד בצורה ישרה כשהאותיות נקראות כרגיל כלפי מטה, מחזירים אותו כשהוא הפוך והאותיות נקראות כלפי מעלה. גם בזה יש בעיה וצריך להקפיד לשים לב להחזירו ישר.

בעיה נוספת קיימת בסידורים שמודפס בהם המזמור 'למנצח' בצורת המנורה, ופעמים שישנן אותיות הפוכות בציוור הזה, וכאשר אדם מחזיק את הסידור עומד, צריך להזהר **שלא להפוך את הסידור כדי לקרוא את הכתוב שם**. ואם האותיות רק מוטות לצדדים ולא הפוכות ממש, אין בעיה בזה ואפשר להופכו על צידו כדי לקרואן.

מאיך, יש דין נוסף שבו הרבה נוהגים להחמיר ולכאורה אפשר להקל בזה. רבים מקפידים לא להניח ספר כשהדף הראשון כלפי השולחן, והדף האחרון כלפי מעלה כיון שזה נראה הפוך, אלא מקפידים להניח את הספרים עם הכיתוב על הכריכה כלפי מעלה, שכך דרך קריאתו. אבל מורנו הגאון הרב רפאל כדיר צבאן ע"ה בספרו 'נפש חיה' (מע' ס' אות ג') כותב שלכאורה יש להקל בענין הזה, וגם בחוץ לארץ נהגו להקל בכך. ומסביר שם שצורת ההנחה הזו אינה נחשבת להפוכה,

כשפניהם לקהל ואחוריהם כנגד הספר. ואמנם בבית כנסת רגיל אין בזה בעיה, כי הספר מונח על התיבה שהיא גבוהה עשרה. אבל בחצרות, שיש שמניחים את הספר על גבי שולחן מאולתר, צריך לשים לב שיש בשולחן הזה עשרה טפחים. ואם אין בו עשרה, אסור לעמוד שם כשאחוריו מופנים לספר התורה. והוא הדין לאלה שיושבים בקרבת התיבה צריכים לשים לב שאחוריהם לא יהיו מופנים כלפי הספר (וע"ע בשו"ת מקור נאמן ח"ב סי' תשי"ג).

שמיטת ספרי קודש מהיד

ג. שאלה: האם חובה להניח בנחת חומשים וכיוצא בהם, או שאפשר גם לשמוט אותם כשנמצאים קרוב לשולחן, באופן שאינו של כבוד קצת?

תשובת הרב: מרן כותב (יו"ד סי' רפב ס"ה): "אין זורקים כתבי הקודש, ואפילו הלכות ואגדות". מקור דבריו הם מהגמרא במסכת עירובין (צ"ח ע"א), ששם אמר רב אדא בר אהבה "אין מזרקין כתבי הקודש". וכך פוסק הרמב"ם (פ"י מהלכות ס"ת ה"ה). ומרן בכסף משנה מביא את דברי רבנו מנוח, שפירש כוונת הגמרא שאסור לתת לחברו את הספרים בזריקה (עיין שם), אלא צריך ליטול ולהניחם בנחת ובכבוד. ולפי זה נראה שאין לזרוק את כתבי הקודש ואפילו במעט, אלא צריך להניחם בנחת ובכבוד.

וכן צריך לשים לב, **כשאדם מרים שקית מלאה ספרים** והיא כבדה לו, כשיגיע למקומו לא ישמוט ויזרוק אותה מידו, אלא יניח בנחת ובכבוד.

האופן הראוי להנחת הספרים

ד. שאלה: האם מותר להניח סידור על פניו כדי שהדפים לא ייהפכו?

תשובת הרב: דבר זה מפורש בדברי הרמ"א בהגהתו בשולחן ערוך שם (יו"ד סימן רפ"ב ס"ה) שאסור, ואם אדם מצא ספר הפוך, יסדר אותו. מרן החיד"א כותב

כיון שגם כשאדם קורא באמצע הספר, הדפים מתחילת הספר עד המקום שהוא קורא בו הפוכים, ולכן גם כשהספר כולו מונח כשסופו כלפי מעלה, אין זה נחשב להפוך. וגם אין לאסור מטעם שהכריכה שבסוף הספר מונחת על הדפים, כיון שמטרת הכריכה היא רק כדי לשמור על הספר. אבל למעשה הוא כותב שבספרים המצויים בארץ ישראל שיש הבדל גדול בין הכריכה בראש הספר שיש בה כיתוב ועיצוב וכו' לכריכה שבסופו ששם הכל ריק, ראוי ונכון להחמיר שלא להניחו כשסופו כלפי מעלה, כיון שזה **נראה** הפוך. אבל בספרים המצויים בחוץ לארץ שהכריכה בראש הספר ובסופו שווה ואין הבדל ביניהם, לא הקפידו בזה. וכך גם כתב מרן ראש הישיבה הגאון רבי מאיר מאזוז שליט"א (בהגהתו בס' נפש חיה שם) שרק ממידת חסידות ראוי להקפיד על כך. (ויש מחמירים בזה יותר).

וכפי שאמרנו, מנהג העולם הוא להחמיר בזה ואפילו שזה לא מעיקר הדיון. אבל חשוב לשים לב, שמחוסר ידיעה דוקא בנידון של הפיכת הספר על פניו אנשים נוטים לא כל כך להקפיד ולמרות שזה דינא דגמרא. ואם אנחנו מקפידים להניח את הספר כשהכריכה של סוף הספר כלפי מעלה, קל וחומר שיש לנו להקפיד לא להפוך את הספר על פניו.

נסכם את ההלכות בקצרה. א. אסור להניח ספר כשפני הכתוב בו כלפי מטה (כדי שהדפים לא ייהפכו), והרואה ספר מונח כך עליו להופכו. **ב.** יש להיזהר להניח ספר בספריה כשהאותיות מלמעלה למטה כדרך קריאתן. **ג.** יש להזהר כשאדם מחזיק סידור לא להפוך את הסידור כדי לקרוא את מזמור 'למנצח' בצורת המנורה. **ד.** ראוי ונכון להקפיד שלא להניח ספר כשסופו כלפי מעלה ותחילת הספר כלפי מטה.

ואוסף שיש אנשים כאשר רוצים ללכת לכמה דקות מניחים את הספר פתוח, וזה לא ראוי, כי כתב הש"ך (סי' 100)

רע"ז) שידוע לחכמי האמת שיש מלאך אחד נקרא ש"ד, והוא שומר דפים, על מי שמניח ספר פתוח "ויוצא", שמשכח תלמודו. ואמר מרן ראש הישיבה שליט"א שמכל מקום אם האדם מסתובב בבית המדרש "ואינו יוצא" משמע מהש"ך שאין חשש בזה.

ישיבה על ספסל שמונחים עליו ספרים

ה. שאלה: האם מותר לשבת על ספסל שמונחים עליו ספרי קודש? וכן מה הדין באדם שכדי להניח תפילין הוא שם את התפילין על הספסל שאני יושב עליו, האם עלי לקום?

תשובת הרב: במסכת מנחות (דף ל"ב ע"ב) הגמרא מביאה את דברי רבי חלבו, שאמר שפעם אחת רב הונא רצה לשבת על מטה שהיה מונח עליה ספר תורה. מה עשה? לקח כד שהיה שם, הפך אותו, והניח את הספר על הכד, ורק לאחר מכן ישב על המטה. למדנו מכאן שדעת רב הונא שאסור לשבת על מטה שמונח עליה ספר תורה. לעומת זה הגמרא שם מביאה את דעת רבי יוחנן שמתיר. ונחלקו רבותינו הראשונים האם הלכה כרבי יוחנן או כרב הונא, ומרן בבית יוסף (יו"ד סי' רפב) מביא את המחלוקת, ופוסק להחמיר, בפרט שזה דבר שהוא כבוד התורה, וכך פסק בשלחן ערוך (סעיף ז').

כל זה הוא בישיבה על מטה שמונח עליה ספר תורה. אבל מה הדין לגבי שאר ספרי קודש? מרן בבית יוסף מדבר על זה, וזה לשונו: "וכתב רבנו מנוח, אית דאמרי דוקא ספר תורה, אבל ספרים אחרים לא מחמירין בהו, וטוב להחמיר. ודוקא שלא בשעת בית המדרש, אבל בזמן בית המדרש והמקום צר לתלמידים, מותר לישיב בשוה עם הספרים והפירושים, וכך נוהג רבנו משולם מבדרשי. אך כשלא היה במקום בית המדרש, היה מדקדק שיהיה הספר נתון על גבי דבר אחר כל שהוא. עכ"ל [של רבנו מנוח]. וכתב בעל ספר אורחות חיים בסוף ספרו: ונראה שאין להקל בדבר שלא יראה כמזלזל בכבוד הספרים".

הנחת ספרים על מדרגות

ו. **שאלה:** בבית הכנסת שלנו ההיכל גבוה ועולים אליו במדרגות, והאנשים היושבים סמוך אליו מניחים את החומש על המדרגות הגבוהות מקרקעית בית הכנסת, וטוענים שהם לא מניחים על הקרקע אלא על מקום גבוה. האם זה מותר?

תשובת הרב: כותב הרמ"א (יו"ד סי' רפ"ב ס"ז): "אסור להניח ספר תורה על גבי קרקע, והוא הדין שאר ספרים. ואפילו על המדרגות שעושים לפני ארון הקודש, אסור להניח ספרים". אם כן מפורש בדברי הרמ"א שאסור לעשות כן, ומקור דבריו הוא מהגהות מימוניות (סוף הל' ס"ת אות י). השאלה הזו נפוצה מאד במקרים שונים. **לדוגמא בבתים בעלי שתי קומות**, לפעמים הדיירים יושבים על גבי המדרגות, ולוקחים בידיהם ספר או עלון תורני, וכשקמים ממקומם לצורך כל שהוא הם מניחים את הספר על גבי המדרגות, וחושבים שמותר כיון שזהו מקום גבוה מקרקעית הבית. אבל כפי שאמרנו, ההלכה היא שאין להניח ספרים על גבי מדרגות ודינם כקרקע, כיון שזהו מקום הילוך בני אדם.

דוגמא נוספת למקום שהמכשלה הזו מצויה היא במניני החצרות. במנינים האלה אין מקום מיוחד לעלונים, ולכן לפעמים מניחים אותם על גבי **מקום שמיועד להליכה אבל הוא גבוה מפני הקרקע**, וכפי שהסברנו דבר זה אסור, ויש לתת את הדעת על זה.

נפקא מינה נוספת בדין הזה שהמדרגות חשובות כקרקע אנחנו מוצאים בתשעה באב. יש אנשים שקשה להם לשבת על גבי הקרקע ממש, ולכן הם יושבים על גבי המדרגות של ההיכל, ומותר לעשות כן, כיון שהמדרגות חשובות כקרקע.

לעומתם, בפסקי התוספות (מנחות ס' פא) כתוב שרב הונא אסר רק בספר תורה, אבל בספרי התלמוד וכיוצא בהם גם הוא מודה להתיר.

כעת נשאר לנו לברר מה דעת מרן למעשה. מרן בשולחן ערוך כותב "אסור לישיב על מיטה שספר תורה מונח עליה". והרמ"א שם כתב "והוא הדין שאר ספרים". ומזה שמרן הביא בבית יוסף את הדיון מה הדין בשאר ספרים, ובכל זאת הזכיר בשולחן ערוך את דין ספר תורה בלבד, לומד מרן הגאון רבנו עובדיה יוסף בשו"ת יביע אומר (ח"ט יו"ד סי' כ"ב), שדעת מרן להקל לישיב על ספסל שמונחים עליו שאר ספרים. (וע"ע בשו"ת שואל ונשאל ח"ז חיו"ד סי' רי"ז). והדיוק הזה לא מוסכם לכל הדעות, ויש שכתבו שדעת מרן להחמיר גם בשאר ספרים.

הלכה למעשה: "כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות" (אבות ד' ה'), ולכן כאשר יש אפשרות ראוי להימנע מלשבת על ספסל שיש בו ספרים, ובפרט שכך דעת הרבה מרבותינו הפוסקים. אבל אם זה לא קל להחמיר, כמו בשאלה שלנו שהגיע מישהו ושם את התפילין על הספסל כי אין מקום בשולחן, ואין לו אפשרות להניח תפילין כי הוא לא יכול לשים את התפילין על השולחן או שזה מסובך מדי, במצבים כאלה לא צריך לקום מהספסל. והאשכנזים צריכים להחמיר גם במצבים כאלה.

ומכל מקום כל זה הוא בספסל רגיל, אבל בספסל שמחולק לכסאות נפרדים, ואפילו שיש רק ידיות בין הכסאות והם לא נפרדים לגמרי, כותב מרן הגאון רבנו עובדיה יוסף ע"ה (שם) שמותר לכתחילה לשבת על הכסא הסמוך לכסא שמונחים עליו ספרי קודש. וגם הגאון הרב ואזנר בשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' י"א אות ג') העלה להקל בזה אפילו לבני אשכנז, שהרמ"א אסר לשבת על ספסל שמונחים עליו ספרים. ומוסיף שקרוב לומר שגם בספר תורה מותר באופן כזה.

הנחת תיק עם ספרי קודש על הרצפה

ז. **שאלה:** האם מותר לילדים בתלמוד תורה להניח את הילקוטים שיש בהם ספרי קודש על הרצפה, או שיש בזה בעיה?

תשובת הרב: בביאור הלכה (באו"ח סוף סימן מ"ג ד"ה ומניחם) מבואר שכל מה שאסור להניח ספרים וכדומה על גבי קרקע - הוא דוקא אם הם בפני עצמם או על כל פנים בתיק המיועד להם. אבל אם הם מונחים בתוך תיק שאינו מיועד להם, מותר להניחם על גבי הרצפה. (אפילו אם הכלי פחות מטפח. ע"ש). ולכן כיון שהילקוט הזה לא מיועד רק לספרי הקודש, אלא מיועד גם לנשיאת שאר דברים שהילדים צריכים, כגון ארוחת בוקר, כלי כתיבה, ספרי חול ועוד, מותר להניחו על הרצפה ואין בכך כל חשש. ואף על פי שיש הפסק דק מעל הקרקע מותר. (וע"ע בשו"ת מקור נאמן ח"א סי' תש"י, בנידון).

הישענות על ספרים

ח. **שאלה:** שמעתי על הגאון הרב מצליח מאזוז זצ"ל מחבר ספר איש מצליח שלא היה מניח ידיו על הספר בזמן לימודו, והיה אומר לבניו ולתלמידיו כעין מקור לזה מהפסוק "ואל בינתך אל תישען". האם יש מקור לחומר זה?

תשובת הרב: מר אבי מורנו הגאון הרב צמח מאזוז שליט"א, תמיד חוזר ואומר לתלמידיו לא להישען ואפילו לא להניח ידים על הספרים, כיון שזה לא מכבודו של הספר שמניחים עליו את היד¹. ומזכיר תמיד את דברי אביו הגאון בעל איש מצליח שהיה דורש מהפסוק "ואל בינתך אל תישען" (משלי ג' ה') שלא להישען עם הידים

על הבינה שלך - שזו התורה². בילדותי חשבתי שזו הנהגה טובה כדי לשמור על כבוד הספרים, עד שלמדתי בשולחן ערוך יורה דעה (סי' רפב ס"ז), וראיתי שזו הלכה פסוקה! וכך כותב הרמ"א: "לא יניח אדם ספר תורה על ברכיו ושני אצילי ידיו עליו. ונראה לי שהוא הדין שאר ספרים". נמצא שמפורש בדבריו, שאין להניח את זרועות הידים על הספר. מה שלא מקפידים על כך, זה או בגלל שזה קשה, או שפשוט לא יודעים את ההלכה הזו, אבל באמת זו לא סתם חסידות אלא פסק הלכה של הרמ"א. כל ההנהגות של סבא מרן ה"איש מצליח" יש להם מקור מבוסס בהלכה, וגם הנהגה זו שהיא היתה נראית רק חסידות בעלמא, יש לה מקור מבוסס בהלכה.

ולא נאמר שהרמ"א התכוון שאסור דוקא אם מונח על ברכיו אבל על השולחן מותר, אלא גם אם מונח על השולחן אסור. ומה שכתב הרמ"א שמונח על ברכיו, כוונתו בזה להשמיענו חידוש, שאפילו אם מניח את ידיו על הספר כדי שלא יפול, אף על פי כן אין להתיר. יש ספר נפלא בשם "ועתה כתבו" של הרב הגאון רבי יששכר חזן (מביתר, קרוב משפחה שלנו), שהוא מדבר בטוב טעם על כל ההלכות האלה. (והוא כותב שם בס"ק מא שכך כתבו בשיעורי שבט הלוי והגאון הרב קנייבסקי). ומוסיף שם, שבספר דעת קדושים (סק"ג) צידד להתיר על פי דברי הט"ז (ס"ק ג), שאם עושה כן דרך לימודו אפשר להקל, ולכן אם זה עוזר לו ללמוד, מותר. ובאמת כך פסקו הגאונים הרב אלישיב והרב ניסים קרליץ. אבל אם יש אפשרות אחרת כדאי להימנע מכך³. ועל כל פנים, אם קשה ללמוד בלי להישען יש

² כוונת הפסוק היא שצריך לבטוח בקב"ה ואין להישען על הבינה והחכמה שלך ולסמוך עליהם. אבל הוא היה דורש את ההלכה הזו מהפסוק בדרך מליצה.

³ פעם מרן ראש הישיבה סיפר לנו שכשהוא היה בן שבע וחצי, הוא היה לומד בגמרות של דפוס וילנא המקורי, שמי שזוכר אותן יודע שהן היו גדולות מאד. וכשהיה צריך לראות משהו מרש"י ותוספות בראש העמוד, היה נסמך על הגמרא והתרומם כדי להסתכל מה

¹ למדתי אצלו לפני שלושים ושמונה שנה, וכל שנה הוא אומר לתלמידים שמי ש'יתפוס' אותו שהוא שם יד על הגמרא, יקבל ממנו מאה דולר, ועד עכשיו אף אחד לא הצליח להוציא ממנו אפילו שטר אחד של המאה דולר הללו. הוא מאד מקפיד בהלכה הזאת.

להקל להיעזר בכך, והכל לפי הענין, וכל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות.

אחיזת ספרים בידיים נקיות

ט. שאלה: אני בחור ישיבה, ואחרי שאני לובש פיג'מה ומתארגן לשינה אני מחזיר לארון ספרי קודש המונחים על המטה, האם מותר לי להרים אותם למרות שלא נטלתי ידיים אחר יציאה מבית הכסא, או שיש בזה בעיה כלשהי?

תשובת הרב: כותב מן (יו"ד סי' רפ"ב ס"ט): "כל הטמאים מותרים לאחוז בספר התורה ולקרוא בו, והוא שלא יהיו ידיהם מטונפות או מלוכלכות". מה ההבדל בין מטונפות למלוכלכות? מלוכלכות זה כפשוטו, ומטונפות הכוונה היא על ידיים שנגעו במקומות מכוסים וכל שכן בדבר מטונף ממש, שאסור לגעת איתם בספר תורה. והוא הדין גם לשאר ספרים, שאין לגעת בהם בידיים מטונפות (ערוך השלחן ס"ו).

יש מחמירים שהדין הזה הוא לא רק על אדם שידייו מטונפות בטינוף ממשי, אלא גם על אדם שידייו מטונפות בטינוף רוחני. כלומר, אם אדם נכנס לבית הכסא, ידיו מטונפות בטינוף רוחני שהוא הרוח הרעה ששורה על האדם כשיוצא מבית הכסא. או כשאדם קם בבוקר, שאז שורה עליו רוח טומאה קודם שנטל ידיו, ישים לב לא לגעת בספרי קודש עד שיטול את ידיו (עי' בספר חסידים סי' תתכג, ולמן החיד"א בספרו ברית עולם שם, מהדורת ירושלים תשי"ז).

אבל יש מקרים שאדרבה, עליו ליגוע בספרי הקודש אפילו שידייו לא נקיות. לדוגמא אם ידיו מלוכלכות, וכעת הוא רואה ספרי קודש מונחים על הרצפה או מושלכים

כתוב שם [הוא היה זקוק למשקפים, ואז השימוש בהם לא היה רוח כל כך], וכשאביו ראה אותו עושה כך, היה מעיר לו "ואל בינתך אל תישען!". והיה מורה לו להכניס את ידיו תחת הספר, וכך יוכל גם להתקדם ולראות מה כתוב למעלה, וגם לא להישען על הספר. כל כך היה מקפיד סבא ע"ה על הדבר הזה.

בביזיון חלילה, בודאי שירים מיד את ספרי הקודש כדי שלא יתבזו עוד. ותמיד צריך לזכור את דברי התנא "הוי מחשב שכר מצוה כנגד הפסדה".

הכנסת תפילין לבית הכסא

י. שאלה: היו לי תפילין בתוך שקית והייתי צריך להכנס לבית הכסא, האם יש היתר להיכנס עם התפילין?

תשובת הרב: מן בשלחן ערוך (או"ח סי' מ"ג ס"ו) כותב שאם האדם נמצא מחוץ לביתו, והתפילין מונחות בתוך כלי שאינו מיוחד להן, וכמו בימינו שבדרך כלל התיק של התפילין מונח בתוך התיק הגדול של הטלית, מותר לאדם להכנס עם התיק הזה לבית הכסא. ואפילו לבחורים האשכנזים שמניחים את התפילין בתוך התיק הקטן שמיוחד לתפילין, מכל מקום כיון שיש בתיק הזה גודל של טפח, יכולים להכניסו לבית הכסא. כל זה הוא דוקא כשהאדם נמצא מחוץ לביתו, שאז לא רק שיכול להכניסם לבית הכסא, אלא גם אין ראוי שישאירם בחוץ מחשש שייגנבו או יתבזו. אבל כשנמצא בביתו, מן (שם ס"ז) כותב שאין להכנס עם תפילין לבית הכסא ואפילו הם מכוסים, כיון שיכול להניחם במקום המשתמר. ונחלקו האחרונים באופן שבו התפילין נמצאים כיס בתוך כיס. יש אומרים שגם בביתו מותר להכניסם לבית הכסא, ויש אומרים שאין להכניסם הואיל ונמצא בביתו, ובכף החיים (אות ל) פסק להחמיר בזה.

הכנסת דפים עם דברי תורה וספרי קודש לבית הכסא

יא. שאלה: יש לי לפעמים דף של דברי תורה בכיס, האם מותר להכנס עם זה למקלחת או לשירותים?

תשובת הרב: מן כותב בשולחן ערוך (יו"ד סי' רפ"ב ס"ו) שקמיעין המכוסים בכיסוי אחד בלבד, מותר להכניסם לבית הכסא. ומבואר בפוסקים שהוא הדין לשאר ספרי הקודש. ולכן גם דפים של דברי תורה שמונחים בכיס, אדם יכול להכנס איתם לבית הכסא ואינו צריך שני כיסויים. וכך פוסק הרדב"ז (ח"ג סי'

תקו"ג) להלכה (וע"ע במג"א באו"ח סי' מ"ג ומשנ"ב וכף החיים שם).

מעבר עם תפילין על יד מקומות מטונפים

י"א. שאלה: אני מניח טלית ותפילין בביתי והולך לבית הכנסת. בדרך יש פחי אשפה, מה עלי לעשות?
תשובת הרב: דבר ראשון צריך לדעת שזו מצוה גדולה להניח טלית ותפילין בבית וללכת לבית הכנסת כשהוא מעוטר בהם. ומרן מזכיר את המצוה הזו בשולחן ערוך (או"ח סי' כ"ה ס"ב). בזוהר הקדוש (פ' ואתחנן דף רס"ה ע"א) כתוב שכשאדם הולך עם טלית ותפילין מביתו לבית הכנסת, הולכים לפניו מלאכים ואומרים: "תנו כבוד ויקר לדיוקנו של מלך". ואם יש איזה מזיק שנמצא בקרבת הבית, מלאכי השרת מסלקים אותו משם (כה"ח שם אות י"ג, י"ד).

ואם אדם עובר באמצע הדרך על יד פחי אשפה או מקומות שאינם נקיים, אם יכול להתרחק מהמקום, עדיף שיעשה כן, ואם אינו יכול, עליו לכסות את התפילין כשהוא עובר שם. ואם יודע מראש שבדרך לבית הכנסת עליו לעבור דרך מקומות שאינם נקיים, כותב הרב מגן אברהם (סי' מ"ג ס"ק י"א) שלא יניח תפילין בביתו אלא יניחם בבית הכנסת. ויש אומרים שאף על פי כן יניח תפילין בביתו ויכסה אותם. (עי' בש"ע הגר"ז סי' כ"ה ס"ח. וע"ע בכף החיים שם אות כ"א. ועוד. וע"ע במ"ש בשו"ת ויברך יעקב חאו"ח סי' ה').
ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

השיעור נמסר ביום ראשון כ"ו טבת תשפ"א

כמידי יום ראשון בשעה 12 בצהריים בערוץ "קול ברמה"

בית ההוראה פתוח 24 שעות ביממה, בטלפון: 03-5500228

העלון יוצא לאור בחסות

א. משכנתאות – יעוץ המשכנתא הטוב ביותר בארץ

לפרטים: 054-8444095

להצלחת: רמי יצחקיאן, אריאל פלר, יוסי דהמן, אליהו חן ויוסי ברנס הי"ו

לעילוי נשמת: בני בנימין בן ליזי עליזה.

עורך: הרה"ג ר' שלמה נחום שליט"א. ביקורת: הרה"ג ר' יצחק מאזוז שליט"א

העלון לא הוגה ע"י מוה"ר ונכתב על דעת המערכת בלבד

ניתן ליצור קשר במייל - A025606532@gmail.com

ניתן להאזין לשיעור זה ולשאר שיעורי הרב שליט"א

בקו "תורת חיים"

02-5606532

בשורה משמחת

כעת ניתן להאזין לאוצר שיעורי הרב שליט"א גם במערכת "קול הלשון"

03-6171111

הקש *7 ואז 999159